

ÁPRILY LAJOS

(1887-1967)

Mi a titka az Áprily-versek varázsának?

Hiszen aligha van versolvasó ember, akit el ne bűvölne ez a költészet, ez a formatökély, amellyel egy tiszta lelkű, szerényen, sőt szemérmesen nagy műveltségű, egyértelmű világossággal gondolkodó és érző művészember kifejezi magát. Talán éppen a tisztaság az, ami elsősorban megragadja a lelket: tisztaság a lélekben, tisztaság a mondatokban, verssorokban, ritmusban, rímekben és életigényekben. Ebben a szinte testi élvezettel mondható költészetben nincs olyan érzés, amelyet bármelyik egészséges ösztönvilágú, lényegégszével tisztességes ember ne érezhetne; nincs olyan gondolat, amelyet egy valamelyest művelt európai ember ne gondolhatna; nincs benne se eszmei, se formai újdonság - és mégis a szenzáció élményét adja az olvasónak, és nagy hatások keltésének lehetőségét a versmondónak. Áprily költészetéről minden igazán emberséges, művelt és emelkedett lelkű, de soha verset nem író ember úgy érezheti, hogy ő is megírhatná, ha olyan nagyon jól tudna verset írni, mint Áprily.

De az Áprily-varáznak talán mindezen túl vagy mindezek mögött az a fő titka, hogy kifejezi egy olyan ingathatatlan becsületű férfi lelelkét, aki harmonikusan akar élni egy diszharmóniákkal teljes világban, rendíthetetlenül emberséges az embertelenségek közepette, nem akar többet tenni, mint amit megtehet, de azt hibátlan lelkiismeretességgel teszi is, és a történelem rémületességei vagy kisebb, de mégis bántó kellemetlenségei közt őrizni tudja meghitt kapcsolatát a természettel és a szelíd érzelmeket adó családi magánélettel. Áprily nem közéleti költő, de az értelmes közéletnek nélkülözhetetlen szüksége van az ilyen magánemberekre; pontosabban: egy ilyen emberséges magánélet fontos közügy.

Erdélyi volt, civil neve szerint: Jékely Lajos. Brassói protestáns család fia, Kolozsvárott végezte el az egyetemet, Nagyenyeden lett tanár. Közben alkalma volt világot látni, Párizsban egy esztendő is töltött. Születésének dátuma szerint a Nyugat első nemzedékének kortársa, sok mindenben hasonló hatások alatt fejlődik költői tehetsége, és hamarosan birtokában van mindama formai vívmánynak, amely a Babits-Kosztolányi-Tóth Árpád fémjelezte költői kör legnagyobbjaira jellemző. Semmivel sem kisebbrendű formaművész azoknál. Benne azonban nincsenek újító, irodalmi forradalmat tervező vagy szervező vágyak. De sokáig csak szórványosan, itt-ott folyóiratokban megjelenő versei esztétikai értékben egyenrangúak a nagyváradi Holnap, majd a budapesti Nyugat költészetének javával. Kezdetben kizárólag Erdélyhez tartozik, akkor is, amikor Erdély még Magyarország keleti része, akkor is, amikor Erdély Románia nyugati része. Kötettel azonban viszonylag későn - harmincnégy éves korában, 1921-ben - jelentkezik, amikor a királyi Romániában önálló arculatát alakítja az erdélyi magyar irodalom. Budapesten ebben az időben már a Nyugat második nemzedéke indul a maga indulatosabb, kritikusabb hangjával, Babitsékhoz képest formalizációival, amikor Áprily Kolozsvárott a vele egyidősek klasszikus formafegyelmét őrzi Erdély helyi és Európa antik emlékeivel. Ezt a költészetet kezdettől végig áthatja az erdélyi táj és a görög mitológia élménye, s mindvégig mélységes köze marad a kemény moralitású protestantizmushoz. Protestáns szellemű iskolában tanár Nagyenyeden is, később Budapesten is, utóbb protestáns leányiskola igazgatója. Tanárnak is, iskolaigazgatónak is eszményi; egykori tanítványai mindig az elragadtatott szeretet hangján emlékeznek óráira is, intézkedéseire is. De ha szerkeszteni kell, ugyanilyen egyszerre fegyelmet tartó és szeretetreméltóan méltányos irodalomszervező. Egy ideig Kolozsvárott az Erdélyi Helikon szerkesztője, később Budapesten a Protestáns Szemléé. Úgy protestáns, hogy soha semmiféle

vallási balítélete nincs, számára a hitvallás az önmagával szemben is szigorú erkölcsösséget, az emberek szeretetét, az embertelenség tagadását jelenti. Harmonikus és szelíd költészetében talán ezért oly gyakori az elégikus hang, sőt a régi értelemben vett kifejezett elégia. A természet, a családi élet, a kultúra pedig mintegy menedék a külvilág ellen. De nincs szakadék, nincs ellentmondás a gyakran mitológiai képekben öltöztetett bánat, a természet adta ódai elragadtatottság és a családi idill közt.

Erdélyben jelentkezésétől kezdve az irodalom első sorába lép, és amikor 1929-ben Budapestre költözik - vele jön jó híre. Azonnal tisztelt költő, ám bár soha semmiféle irodalmi körhöz nem tartozik. Helye voltaképpen a Nyugat körül lehetne, de idegen tőle a Nyugat viszonylagos polgári baloldalisága. Az ellenforradalom azonban nem játszhatja ki a Nyugat ellen, mert kemény humanizmusából következő, szinte alkati demokratizmusa még idegenebb a rémségeket előkészítő jobboldaliságtól.

Így azután tisztelik innét is, onnét is, iskolákban és pódiumokon lelkesen szavalják kitűnően mondható - akár skandalizáló - költeményeit, valójában elszigetelt jelenség abban az irodalomban, ahol nem lehet se jobboldalinak, se baloldalinak, se népiesnek, sem urbánusnak, se kormánypártinak, sem ellenzékinek nevezni. Olvassák, szeretik, a pedagógust és szerkesztőt tisztelik... és annyira mindenkié, akiben emberséges érzelmek élnek, hogy senki sem mondhatja a magáénak. Verseskönyveinek mindig sikere van, de sem irodalmi szenzációt, sem ellentmondást nem keltenek egyik oldalon sem. Az ő benső harmóniája, magasztos szépségélménye ugyan nagyon is kifejez egy közös vágyakozást, de elszigetelt magány a fokozódó diszharmóniában.

A felszabadulás után egy ideig sajátos helyzetbe kerül. Humanizmusa egy pillanatig sincs ellentétben sem a bontakozó, sem a kialakuló szocializmussal, de sem a koalíció kezdeti éveinek irodalmi vitái, sem a személyi kultusz irodalomra is ránehezülő dogmatizmusa nem tud mit kezdeni ezzel a szépséggel politizáló, lelke összhangját hibátlan, évezredek formai örökségét mindenki számára érthetően felhasználó, lírává csiszoló költészettel. Úgy is mondhatjuk, hogy vagy egy évtizedig "mellőzött". Mellőzött, de nem kirekesztett; látszólag idegen, akit mégsem tekintenek ellenségnek vagy akár csak visszahúzó erőnek. Ez a viszonylagos mellőzöttség bontakoztatja ki a tehetsége jellegéből következő kitűnő műfordítót. Műveltség, nyelvtudás, formaművészet - ez a nélkülözhetetlen előfeltétele a jó műfordítónak. És egész kultúránk sokat köszönhet annak, hogy Áprily Lajos vagy egy évtizeden át kénytelen műfordításból megélni. A kiadók szinte versengenek érte. A klasszikus orosz és a modern szovjet költészetnek ő az egyik legfontosabb - és legszínvonalasabb - tolmácsa. Így született meg Puskin *Anyeginjének* remekművű modern fordítása, amely a nálunk régóta oly népszerű klasszikus verses regényt olyan széles körökig viszi, ahová nem jutott még el Bérczy Károly múlt századbeli, már nemzeti klasszikus műnek számító fordítása sem. Ez a magyar *Anyegin* méltóan sorakozik Áprily többi műfordítói főműve - Ibsen *Peer Gyntje* és Schiller *Wallensteinje* - mellé. Ezekon kívül kötetre menő sokaságát tolmácsolja a világirodalomnak.

Ez időben már nem él Budapesten. A Visegrád melletti Szentgyörgypusztára költözik, ott él a természet ölen most már mindhalálig. Költészetének közértékelésében azonban döntő fordulat áll be 1957-ben. Ekkor végre megjelenik *Ábel füstje* című gyűjteményes kötete, amelynek kétharmada gondos válogatás valamennyi korábbi verseskönyvéből, egyharmada azonban az újabb verseknek sora, amelyeket a háború borzalmi és a "mellőzöttség" lélekbeli nyugalma idején írt. És a kritika egyszerre egyöntetűen elámul: az immár hetvenéves poétában felfedezik korunk egyik legnagyobb magyar költőjét. És még több mint tíz év

adatott neki, hogy élvezhesse a nyugodt dicsőséget. Megkap minden elismerést, szelíd, derűs, dicsőséggel teljes öregkort élhet családi körben, a természet ölén. Most már az egész irodalom számára nyilvánvaló, hogy lírájában azt a színvonalas, kulturált benső összhangot fogalmazta meg, amelyre minden emberséges ember vágyakozik, és amelynek eléréséhez még segítséget is ad az Áprily-költészet olvasása. - És életműve egészének jellemzése okából tegyük hozzá, hogy élete folyamán két egyfelvonásos verses drámát is írt, korábban az *Idahegyi pásztorokat*, majd már a felszabadulás után az *Oedipus Korinthosbant*. Valójában ezek a görög mitológiai tárgyú színjátékköltemények ugyanúgy lírai kompozíciók, mint legközelebbi rokonai, a régmúltból Ungvárnémeti Tóth László *Nárcisza*, a közelebbi múltból Babits *Laodameiája*. De éppen azért kell szólni ezekről is, hogy lássuk, költészetünknek van egy olyan vonulata is, amely az emberi alapérzelmeket az antik tragédia forma- és jelképrendszerével fejezi ki.

Áprily ma már beletartozik klasszikus költőink névsorába, visegrádi sírjához ki-kijárnak hajdani tanítványai, verseinek kedvelői, egykori barátai, hogy tiszteletadóan idézzék fel hibátlan művészetét és szeretetre méltó emberségességét.